

ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА

НАЛИВАЙКО Л.Р.,

доктор юридичних наук, доцент

БЄЛЯЄВА М.В., викладач

(Запорізький юридичний інститут
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ)

УДК 342: 32 (477)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Подано системний аналіз конституційно-правової основи політичної функції української держави. Визначено взаємозв'язок ефективності її реалізації та модернізації з необхідністю вдосконалення конституційно-правових засад.

Ключові слова: конституційний лад України, конституційно-правова основа, конституція України, політична функція держави, функція держави

Представлен системний аналіз конституційно-правової основи політичної функції українського государства. Определена взаимосвязь эффективности ее реализации и модернизации с необходимостью усовершенствования конституционно-правовых основ.

Ключевые слова: конституционный строй Украины, конституционно-правовая основа, конституция Украины, политическая функция государства, функция государства

The systematical analysis of the bases of legal constitutional political functioning of Ukraine is given in the article. The author defines the correlation of its effective realization and modernization with the necessity of the perfection of legal constitutional bases.

Keywords: legal constitutional bases, constitutional structure of Ukraine, the constitution of Ukraine, political function of the state, function of Ukraine

Сучасна українська держава здійснює цілісну, повноцінну систему об'єктних (внутрішніх і зовнішніх) функцій, які об'єктивуються в нормах Конституції та інших нормативно-правових актах. Тому ефективність об'єктних функцій держави залежить насамперед від їх повної та систематизованої конституційно-правової регламентації.

Розв'язання цієї проблематики має важливе як теоретичне, так і практичне значення для інституційно-правової модернізації функцій української держави, в т.ч. політичної.

Успішна всебічна реалізація кожної функції держави можлива лише за наявності міцної правової бази у вигляді окремої галузі чи сукупності галузей права або законодавства [1, с. 11]. Конституційно-правову основу кожної функції держави складає перш за все Конституція України.

Конституційно-правове регулювання політичної функції української держави є необхідною умовою її ефективної реалізації, у зв'язку з чим особливого значення набуває комплексний системний підхід до питання про визначення її правової основи. Тому важливим завданням подальшого наукового пошуку в цій сфері є своєчасне проведення аналізу нормативно-правових актів та їх окремих положень; систематизація та впорядкування нормативного матеріалу, а на основі цього – побудова ієрархічної системи нормативно-правових актів, які складають законодавство про політичну функцію української держави.

Конституція України визначає систему основних функцій держави. Слід зазначити, що функції української держави зафіксовані не в одній статті Конституції, не в одному розділі, а закріплюються практично в усіх її розділах як безпосередньо, так і опосередковано. Але функції як елемент конституційного ладу України закріплюються насамперед в розділі I Конституції України – «Загальні засади», який визначає вихідні основи діяльності української держави в усіх сферах суспільного життя – політичній, економічній, соціальній тощо.

Аналіз тексту Основного Закону України дозволяє констатувати, що законодавець не вживає єдиного терміна для визначення основних напрямів та видів діяльності держави. Поряд із найважливішими функціями держави (ст. 17 Конституції України) використовуються такі назви, як обов'язок держави (ст. 3), здійснення державної влади (ст. 6), державне забезпечення, піклування (ст. 11, 12, 13), державне гарантування (ст. 15, 25, 32), державна захищеність (ст. 42, 63, 145), основні засади внутрішньої і зовнішньої політики (ст. 85) тощо.

Аналіз конституційно-правових основ політичної функції української держави в сучасних умовах є актуальним через відсутність фундаментальних і комплексних досліджень форми зовнішнього закріплення внутрішніх функцій держави у трансформаційний період. Вивчення конституційно-правової регламентації об'єктних функцій української держави є основою для визначення в ній місця політичної функції держави, розкриття її юридичного змісту та механізму реалізації тощо.

Конституційно-правова основа політичної функції держави відображена в нормах Конституції України та конституційно-правовому законодавстві. Насамперед, розділ I Основного Закону регламентує діяльність української держави в політичній сфері в статтях 1, 5, 6, 7, 15, 17.

Проголошення України суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою в ст. 1 Конституції України є фундаментальною основою, вихідною ідеєю для нашої держави. Саме на підставі цих основоположних засад Україна здійснює свою діяльність в усіх сферах суспільного життя, зокрема в політичній. Реалізація політичної функції української держави в сучасних умовах набуває ключового характеру, що зумовлено політичною реформою, глибокими трансформаційними змінами у суспільстві і державі.

Згідно зі статтею 5 Конституції, за формою правління Україна є республікою, також закріплено народовладдя, принцип демократії. Народ України визнається єдиним джерелом влади та може здійснювати владу як безпосередньо (або прямо), так і опосередковано – через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Також ч. 3 ст. 5 Конституції України закріплює, що однією із гарантій конституційного ладу є народ, якому належить виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні; акцентується увага на неможливості узурпації державної влади. Стаття 6 Конституції України закріплює принцип поділу державної влади. Цей принцип має глибоке історичне підґрунтя та є однією із основних ознак правової держави. Визнавши принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову на конституційному рівні, Україна підтвердила свій намір про створення сучасної демократичної правової європейської держави.

В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування – це одна з основних засад конституційного ладу, специфічна форма народовладдя, що закріплюється в ст. 7 Конституції України. Конституювання місцевого самоврядування є основою диференціації муніципальної влади (поряд із державною) як самостійного виду публічної влади [2, с. 6; 3, с. 10]. Сучасна конституційна модель місцевого самоврядування в Україні заснована на відродженні українських демократичних традицій самоврядування, яке у своїй основі має недержавний, громадський характер.

Таким чином, розділ I «Загальні засади» Конституції України містить основні фундаментальні положення здійснення політичної функції держави, які деталізуються в інших розділах Конституції України та нормативно-правових актах.

Конституційно-правову основу політичної функції держави також складають норми розділу II Основного Закону, які містяться в статтях 36, 37, 38, 39, 40. Ці норми визначають політичні права та свободи людини і громадянина. Так, ст. 36 закріплює право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Цей блок конституційних норм знайшов своє продовження в конституційних законах. (Наприклад, Закони України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року [4], «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року [5], «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. [6] тощо). Незалежно від назви об'єднання громадян визнається політичною партією або громадською організацією.

У ст. 37 Конституції України та галузевому законодавстві визначається порядок їх реєстрації в Міністерстві юстиції, встановлюються обмеження на створення і діяльність об'єднань громадян, передбачаються гарантії їх діяльності тощо.

Однією зі складових конституційно-правової основи політичної функції держави є ст. 39 Конституції України, положення якої визначають порядок проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Регламентація конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особ-

ливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо має стати предметом чіткого законодавчого регулювання. Проте поки що в Україні відсутній такий законодавчий акт, ці питання регулюються застарілим за змістом Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» [7]. Відповідно до положень Основного Закону, обмеження щодо реалізації цього права громадянами можуть встановлюватися судом і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку.

Отже, розділ II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» визначає, насамперед, основні напрями та види діяльності держави в політичній сфері, які пов'язані з реалізацією політичних прав громадян.

Важливим елементом правової основи політичної функції держави є розділ III Конституції України «Вибори. Референдум» та конституційні закони про форми безпосереднього народовладдя, що були прийняті та оновлені в умовах проведення політичної реформи. Це Закони України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 р. [8], «Про внесення змін до Закону України «Про вибори Президента України» від 18 березня 2004 р. [9], «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 р. [10], «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 р. [11], «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 р. [12] та ін. Виборче законодавство потребує вдосконалення з метою захисту і створення умов для ефективної реалізації виборчих прав громадян. В юридичній літературі справедливо наголошується на необхідності підготовки та прийняття Виборчого кодексу – уніфікованого законодавчого акта комплексного характеру, який визначав би всі виборчі процеси, повноваження органів та посадових осіб і порядок здійснення виборчих процедур [13, с. 142; 14].

Порядок організації і проведення референдумів в Україні регламентує Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. [15]. Чинний Закон містить багато недоліків та характеризується невідповідністю деяких його норм Конституції України, зокрема недосконалими залишаються положення щодо визначення предмета всеукраїнського та місцевого референдумів, порядку проведення агітації, механізму імплементації рішень всеукраїнського референдуму в національне законодавство тощо.

Відповідно до Основного Закону, однією зі складових політичної функції є те, що держава повинна всебічно сприяти українському народу здійснювати форми безпосередньої демократії [16, с. 93]. Згідно зі ст. 69 Конституції України народне волевиявлення здійснюється шляхом виборів, референдуму та інших форм безпосередньої демократії. Встановлюються основні вимоги до електорату, тобто осіб, що беруть участь у голосуванні. Основним Законом держави прямо передбачено обмеження щодо виборчого права (права голосу) громадян, які на підставі рішення суду визнані недієздатними, тобто такими, що не здатні усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Конституція України (розділ III) встановлює принципи виборчого права – фундаментальні ідеї, положення, на яких базується регламентація цього конституційно-правового інституту та які знайшли своє детальне відображення в конституційних законах про форми безпосереднього народовладдя. Українська держава здійснює систему заходів, спрямованих на дотримання і забезпечення цілісної системи конституційних принципів виборчого права. У Конституції України підкреслюється гарантується вільне волевиявлення, тобто участь у виборах – це політичне право, це міра можливої поведінки особи. Натомість радянські Конституції СРСР та УРСР визначали участь у виборах як обов'язок. Закріплення в Конституції України 28 червня 1996 р. вільного волевиявлення громадян у виборах є надбанням української державності та свідчить про відповідність виборів в Україні міжнародним стандартам та демократичним режимам розвинутих європейських країн.

Однією з основних форм безпосередньої демократії є референдум, порядок організації і проведення якого визначається ст. 72, 73, 74 Конституції України та, як вже зазначалось вище, Законом України «Про всеукраїнський і місцеві референдуми». Розрізняють всеукраїнський референдум, референдум Автономної Республіки Крим та місцевий референдум. Конституцією України встановлені обмеження з проведення референдуму щодо законопроектів з питань податків, бюджету та амністії.

Конституційно-правові основи політичної функції держави складають положення Конституції

України про органи державної влади – розділ IV. Верховна Рада України; V. Президент України; VI. Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади; VII. Прокуратура; VIII. Правосуддя; XII. Конституційний Суд України. Ці шість розділів Конституції України присвячені організації державної влади в Україні за принципом її поділу. Слід зазначити, що, за Конституцією України, Президент України не належить до жодної з гілок влади, є главою держави і виступає від її імені. Проблемним питанням у правовій доктрині є визначення статусу прокуратури в Україні, яка має певні особливості, що не дозволяє віднести її ані до судових органів, ані до органів виконавчої влади, як це регламентовано в законодавстві більшості європейських країн. Відповідно до нашої національної системи прокуратура не входить до будь-якої гілки влади і становить систему державних органів, діяльність яких спрямована на реалізацію самостійно створених форм державних функцій [17, с. 16].

Розділ IX Конституції України встановлює систему адміністративно-територіального устрою України, його принципи та статус адміністративно-територіальних одиниць – Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, районів у містах, селищ, сіл. Розділ X Основного Закону закріплює особливості статусу Автономної Республіки Крим як невід’ємної складової частини України щодо вирішення питань самоврядування.

У науковій юридичній літературі порушується питання про парадоксальність визначення конституційно-правових основ політичної функції держави [18, с. 282; 1, с. 11]. Ідеться про відсутність передбачених Конституцією України Законів про адміністративно-територіальний устрій України, про Верховну Раду України, про Президента України, про центральні органи виконавчої влади тощо.

Конституційно-правові основи місцевого самоврядування визначаються розділом XI Конституції України та Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. [19], «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р. [20], «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. [21] та ін. Також правовими основами місцевого самоврядування є низка підзаконних нормативно-правових актів органів державної влади у сфері місцевого самоврядування, міжнародно-правові акти з місцевого самоврядування, що ратифіковані парламентом України.

Важливе значення для зміцнення конституційно-правових основ політичної функції держави у сфері місцевого самоврядування мають і міжнародні акти, зокрема Європейська хартія місцевого самоврядування, Всесвітня Декларація місцевого самоврядування, Європейська хартія регіонального самоврядування, Європейська хартія регіональних мов і мов національних меншин, Європейська декларація прав міст тощо.

Законодавство про місцеве самоврядування є одним з найбільш кількісних у національній системі законодавства, що зовсім не виключає необхідності його якісного оновлення та подальшої гармонізації до європейських стандартів. З метою його вдосконалення вченими висловлюються пропозиції щодо доцільності прийняття Муніципального кодексу України. Зокрема ця ідея підтримується такими вченими, як О. Батанов [22], Ю. Делія [23], М. Орзіх [24, с. 106], О. Прієшкіна [25], В. Тарасюк [26] та ін. Крім того, вченими-конституціоналістами та практичними працівниками звертається увага на важливості прийняття нових законодавчих актів: «Про територіальні громади в Україні», «Про комунальну власність», «Про статус міста Севастополя», «Про місцеві податки і збори» тощо.

У юридичній літературі висловлюється пропозиція про впорядкування конституційних норм про місцеве самоврядування [27, с. 23]. Конституційно-правову основу політичної функції у сфері місцевого самоврядування складають такі групи норм: з визнання місцевого самоврядування; визначення призначення місцевого самоврядування; закріплення механізму та регулювання організації і діяльності місцевого самоврядування; встановлення економічної основи місцевого самоврядування; закріплення територіальних меж місцевого самоврядування; встановлення компетенції місцевого самоврядування з деяких питань; встановлення державних гарантій місцевого самоврядування; прав жителів на місцеве самоврядування та заборони обмеження прав на місцеве самоврядування. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування є важливою складовою конституційно-правових основ політичної функції України, оскільки місцеве самоврядування є одним з основних інститутів конституційного ладу в сучасних демократичних правових державах.

Особливу частину правової основи політичної функції держави у сфері оборони України,

захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності складають Закони України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 року [28], «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 р. [29], «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 р. [30], «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. [31], «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. [32], «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. [33] тощо. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про основи національної безпеки України» з метою забезпечення воєнної безпеки держави, своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України 15 червня 2004 р. був підписаний Указ Президента України «Про Воєнну доктрину України» [34].

Таким чином, конституційно-правова основа політичної функції держави найбільш повно відображена в Конституції України та конституційних законах. Конституція України встановлює всю систему конституційного ладу, насамперед, державний і суспільний лад України, статус людини і громадянина, систему місцевого самоврядування, створюючи правову основу безпосереднього народовладдя, державної влади і місцевого самоврядування як форм політичної (публічної влади) [1, с. 11]. Також Основний Закон визначає основи політичної системи, національної безпеки України, захищеності державного ладу від зовнішніх і внутрішніх загроз. Відповідно, на основі Конституції України та з метою її конкретизації приймаються закони, що сприятимуть ефективній практичній реалізації політичної функції української держави, дослідження та прогнозування її розвитку в контексті конституційної і політичної реформ.

Конституційно-правову основу політичної функції також складають й інші нормативно-правові акти, зокрема підзаконні нормативні акти та міжнародні акти, ратифіковані Верховною Радою України.

Отже, дослідження конституційно-правових основ функцій української держави дозволяє зробити висновок про те, що для успішної реалізації державою своїх функцій необхідним є зміцнення їх конституційно-правових основ. Це, насамперед, можливо за умови подальшого оновлення та кодифікації законодавства, приведення його у повну відповідність до Конституції України, уникнення прогалин у праві та зведення до мінімуму застосування аналогії права та аналогії закону. До того ж позитивне значення для розвитку української державності має забезпечення адаптації внутрішнього законодавства України до законодавства Європейського Союзу з метою прискорення процесу інтеграції України в Європейський Союз, що є пріоритетним напрямом державної політики. Також для зміцнення конституційно-правових основ функцій української держави має значення проведення конституційної і політичної реформ, які повинні бути збалансованими та відповідати об'єктивному рівню розвитку суспільства. Зміцнення наукових, інформаційних, фінансових основ конституційного законодавства, узгодження правових норм з іншими соціальними нормами: політичними, етичними, корпоративними, релігійними, звичаєвими тощо – все це є запорукою успішної реалізації об'єктивних функцій української держави. Крім того, активніше має розвиватися такий напрям теорії держави і права, як функції держави, зокрема дослідження конституційно-правових основ функцій сучасної держави, в тому числі політичної.

Безумовно, що в цілому ефективність законодавства зумовлюється багатьма обставинами, які стосуються як самої законодавчої діяльності, так і діяльності з реалізації прийнятих законів, зокрема соціально-правовою активністю суб'єктів законотворчості і правозастосування, а також рівнем їх правосвідомості і правової культури. Як стверджують В. Ковальський, І. Козинцев, навіть не дуже глибокі дослідження однозначно свідчать про те, що правотворчість, право в цілому, впливаючи на правосвідомість людини, примушують її до дії або бездіяльності, тобто дотримання певних правил поведінки або їх порушення. І навпаки, рівень правосвідомості і правової культури є впливовим фактором правотворчості [35, с. 11].

Вирішення державою соціальних та інших завдань, відповідно до положень Конституції України, вимагає виявлення потреб законодавчого регулювання, розробки і своєчасного видання законів, що регламентують певні сфери суспільних відносин в інтересах населення всієї країни за умов органічного входження цього закону в систему законодавства.

Правові норми, що закріплюють конституційно-правові основи функцій української держави, виявляються у певних матеріальних джерелах, формах права. Іншими словами, зовнішнім проявом цих норм є законодавство про функції української держави.

Отже, систему комплексного конституційно-правового інституту законодавства про фу-

нкції української держави формують п'ять груп нормативно-правових актів: 1) Конституція України як Основний Закон держави; 2) закони; 3) підзаконні акти; 4) нормативно-правові акти галузевого законодавства; 5) міжнародні акти, ратифіковані Верховною Радою України.

У системі комплексного інституту законодавства про функції української держави можна виокремити досить самостійний конституційно-правовий інститут законодавства про політичну функцію української держави. Ефективність реформаційних перетворень у політичній сфері залежить від багатьох факторів, у першу чергу від їхнього законодавчого забезпечення і функціонування політичної системи. Ці моменти є основоположними і при виявленні тенденцій розвитку політичної функції української держави в сучасних умовах. У регулюванні важливо виокремлювати два аспекти: 1) наявність розвинутого законодавства про діяльність у політичній сфері, що адекватно відображає стан та потреби індивідів; 2) ефективне, реальне втілення його в життя.

Список використаної літератури:

1. Погорілко В.Ф. Функції української держави та їх правові основи // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 1. – С. 9-17.
2. Муніципальне право України: Підруч. / За ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К., 2001.
3. Батанов О.В. Муніципальне право України: Підруч. / Відп. ред. М.О. Баймуратов – Х., 2008.
4. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р. // ВВР. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
5. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. // ВВР. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
6. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 р. // ВВР. – 1999. – № 1. – Ст. 2.
7. Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. // <http://www.rada.gov.ua>.
8. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 25 березня 2004 р. // ВВР. – 2004. – № 27-28. – Ст. 366.
9. Про внесення змін до Закону України «Про вибори Президента України»: Закон України від 18 березня 2004 р. // ВВР. – 2004. – № 20. – Ст. 291.
10. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10 липня 2010 р. // ВВР. – 2010. – № 35. – Ст. 491.
11. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 р. // ВВР. – 2004. – № 36. – Ст. 448.
12. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 р. // ВВР. – 2007. – № 20. – Ст. 282.
13. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: Монограф. / за ред. Ю.М. Тодики. – Х., 2009.
14. Виборче право України: Навч. посіб. / За ред. В.Ф. Погорілка, М.І. Ставнійчук. – К., 2003.
15. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 3 липня 1991 р. // ВВР. – 1991. – № 33. – Ст. 443.
16. Беляєва М.В. Конституційно-правові основи політичної функції Української держави // Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки. – 2005. – № 1. – С. 92-96.
17. Колесник К. Прокуратура в системі державних органів влади: проблеми теорії і практики // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 4. – С. 15-18.
18. Наливайко Л.Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: Монографія. – Х., 2009.
19. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // ВВР. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
20. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р. // ВВР. – 2001. – № 48. – Ст. 254.
21. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001р. // ВВР. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
22. Батанов О. В. Кодифікація муніципального права України: деякі проблеми теорії та практики // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2003. – Вип. 14. – С. 154-166.
23. Делія Ю.В. Систематизація законодавства про місцеве самоврядування в Україні // Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 1999. – С. 434-437.
24. Орзіх М.П. Проект Муніципального кодексу України (огляд та матеріали обговорення в Одеській національній юридичній академії) // Юридический вестник. – 2001. – № 2. – С. 106.
25. Прієшкіна О.В. Місцеве самоврядування в Україні та проблеми розвитку його правової бази // Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К., 2001. – Вип. 9. – С. 170-172.
26. Тарасюк В. Кодифікація законодавства про місцеве самоврядування: теоретичні питання // Право України. – 2000. – № 11. – С. 71-74.
27. Падалко Г.В. Функції Української держави у сфері місцевого самоврядування та їх конституційно-правові основи // Право України. – 2006. – № 11. – С. 21-26.

28. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р. // ВВР. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
29. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 р. // ВВР. – 1992. – № 9. – Ст. 108.
30. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р. // ВВР. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
31. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. // ВВР. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
32. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. // ВВР. – 1992. – № 9. – Ст. 106.
33. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. // ВВР. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
34. Про Воєнну доктрину України: Указ Президента України від 15 червня 2004 р. // Офіційний вісник. – 2004. – № 30. – Ст. 2005.
35. Ковальський В.С., Козинцев І.П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. – К., 2005.

Надійшла до редакції 14.03.2011

БИКОВ О.М., кандидат юридичних наук
(Інститут законодавства
Верховної Ради України)

УДК 342.731

СВОБОДА СОВІСТІ ТА СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Досліджено співвідношення понять «свобода совісті» та «свобода віросповідання». На підставі аналізу нормативних актів, наукової літератури вітчизняних та іноземних учених стосовно поняття і змісту свободи совісті та віросповідання сформульовано їх авторські визначення.

Ключові слова: совість, віросповідання, свобода совісті, свобода віросповідання

Исследуются проблемы соотношения понятий «свобода совести» и «свобода вероисповедания». На основании анализа нормативных актов, научной литературы отечественных и зарубежных ученых, которая касается понятия и содержания свободы совести и вероисповедания, сформулированы их авторские определения.

Ключевые слова: совесть, вероисповедание, свобода совести, свобода вероисповедания

In the article the problem of correlation of the terms «freedom of conscience» and «religious freedom» is developed. On the base of the analysis of the regulations, the scientific literature of domestic and foreign authors, which concerns the concept and content of freedom of conscience and religion, the authors' definitions are formulated.

Keywords: conscience, religion, freedom of conscience, religious freedom

На сучасному етапі розвитку суспільно-політичних відносин в Україні, що включає в себе інтенсивні зміни в духовній сфері життя суспільства, а також процеси відродження релігійної активності населення, особливий науковий інтерес становлять питання, пов'язані з удосконаленням відносин у сфері реалізації права на свободу совісті та віросповідання.

Визначаючи право на свободу світогляду і віросповідання одними з найголовніших свобод людини, що прямо передбачено у Конституції України, наша держава зробила забезпечення цього права одним із пріоритетних завдань своєї діяльності. Відповідно до положень ст. 9 Конвенції про захист прав і основних свобод людини «свобода думки, совісті й релігії є однією з підвалин «демократичного суспільства». Ця свобода, в своєму релігійному вимірі, є одним із тих життєво важливих елементів, які формують ідентичність віруючої людини з її уявленням про життя. Водночас вона є цінним скарбом для атеїстів, агностиків, скептиків та байдужих» [1].

У цьому аспекті удосконалення розуміння співвідношення понять «свобода совісті» та «свобода віросповідання» є дуже актуальним. Адже чітке усвідомлення природи, змісту й сутності цих понять, удосконалення їх співвідношення між собою дає змогу більш глибоко пізнати особливості релігійних відносин та сприяє формуванню демократичних засад існування суспільства.

Виходячи із вищезазначеного, метою написання даної статті є з'ясування сутності понять «свобода совісті» та «свобода віросповідання», а також визначення співвідношення цих понять.

